

1. Název projektu:

PODPORA VÝUKY ROMSKÉHO JAZYKA JAKO PROSTŘEDEK K INTEGRACI SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH (ROMSKÝ JAZYK)

2. Typ projektu: individuální ostatní

3. Zdůvodnění projektu:

Pokud jsme zastánci racionální teorie jakožto vysvětlení jednání jednotlivců i států, pak si musíme položit následující otázku: chovají se státy racionálně při svém jazykovém vzdělávacím plánování? Jednají tak, aby dětem alespoň neuškodily? Snaží se rozumovými prostředky dosáhnout všeobecné společenské prosperity a postupují při tom ekonomicky? Některé děti původních domorodých obyvatel a menšin mluví mateřským jazykem odlišným od jazykové většiny. Aby se byly schopné uplatnit na pracovním trhu a v demokratických procesech země, je pro ně znalost dominantního jazyka nezbytná. Bilingvní vzdělávání všeho druhu je velmi specializovanou a citlivou oblastí, jak na poli výzkumu tak při tvorbě politiky. Podrobná znalost této oblasti je však nezbytným předpokladem k tomu, aby bylo možné předkládat jakákoli doporučení. Některé z vědecky proslulých a prakticky dokázaných principů, jak dětem v rámci vzdělávacího procesu pomoci, aby se staly mnohojazyčnými, jsou ve skutečnosti v protikladu s tím, co si mnozí lidé neznalé této problematiky myslí. Pokud se domorodé či menšinové děti, které mluví doma svým mateřským jazykem, mají stát bilingvními a pokud se mají dobře naučit dominantnímu jazyku, mohl by člověk řídicí se zdravým rozumem považovat za dobré následující dva principy: co nejranější začátek výuky a maximální vystavení vlivu dominantního jazyka. Tato pravidla fungují při učení se mnoha jiným věcem. Ve skutečnosti jsou však oba principy v rozporu s výsledky vědeckého bádání, které nám naopak ukazují, že čím déle jsou děti původních a menšinových obyvatel v nižším statusovém postavení vyučovány ve svém vlastním jazyce, tím lépe se naučí také jazyku dominantnímu. Předpokladem samozřejmě zůstává dobrý způsob výuky jazyka. Což naprosto odpovídá Haagskému doporučení ohledně práv na vzdělávání menšin a směrnicím UNESCO. Např. švédský parlament rozhodl, že všichni žáci, pro něž není švédština mateřským jazykem, budou mít během povinné devítileté školní docházky a na středním stupni možnost učit se mateřský jazyk prostřednictvím nepovinného či volitelného předmětu. V tomto ohledu se Švédsko řídí Úmluvou OSN o právech dítěte, která stanoví: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím ...“ (článek 20).

Kanadské výzkumy¹ také ukazují, že děti, vychovávané v útlém věku současně ve dvou jazycích, mají lepší výsledky ve školní výuce, což platí jak o dětech s mateřským jazykem *minority* i *majority*. Druhý jazyk není tedy handicapem, ale naopak další výhodou pro jedince. Takto vychovávané dítě je totiž schopno uchopit a vnímat svět *oběma jazyky* současně, čímž se zvyšují jeho intelektuální schopnosti a potenciál.

¹ Viz např. Cummins (Cummins, J. (2000), Learning to read in a second language. In: Intercultural Education in European Classrooms, ed. S. Shaw, Trentham Books, Intercultural Education Partnership

Pokud si dítě osvojilo pouze jazyk majority, nebo je u něho tento jazyk silně dominantní, a on zapomene svůj vlastní jazyk, případně nemá možnosti naučit se ho pořádně, těžko naváže na kořeny svých rodičů. Riziko odcizení, absence kořenů a problémů identity i marginalize jsou velké, i když tyto děti někdy mohou působit dojemem, že vystupují jako většinové děti. Ztráta nebo špatné ovládnání mateřského jazyka může mít negativní důsledky na osvojení si většinového jazyka, zvláště pokud jde o jazyk myšlení. Překáží studium druhého jazyka v rozvoji mateřského jazyka, nebo ho naopak podporuje? Kanadský psycholog W. Lambert hovoří o dvou různých situacích. Situace, ve které se druhý jazyk vyučuje jako doplněk k mateřskému jazyku, nazývají lingvisté jako aditivní. Situace, ve které studium druhého jazyka ohrožuje mateřský jazyk nebo naruší jeho vývoj a kde studium druhého jazyka může vést k tomu, že tento jazyk postupně nahradí mateřský, nazývají lingvisté jako subtraktivní. Subtraktivní situace podle Lamberta vedou často k horším výsledkům v druhém jazyce, načež aditivní situace výuky druhého jazyka vedou k dobrým výsledkům v druhém jazyce bez toho, aniž by to bylo na úkor mateřského jazyka. V aditivní situaci se naopak, podle Lamberta, i znalosti mateřského jazyka často zlepši ve větší míře, než kdyby dítě učili jednojazyčně. Pokud bychom měli to shrnout, tak můžete konstatovat, že všechno co rozvíjí mateřský jazyk a všechno, co rozšiřuje vědomosti dítěte, zlepšuje základy pro výuku druhého jazyka.

Švédský psycholog postřehl, že úroveň, na kterou se dítě dostalo ve svém mateřském jazyce, může fungovat jako strop, který rozhoduje, jakou úroveň je dítě schopné dosáhnout i v druhém jazyce. Čím vyšší je úroveň mateřského jazyka, tím lepší jsou možnosti dosáhnout vysokou úroveň i v druhém jazyce. Děti, které se stávají dvojjazyčnými, musí vynaložit mnoho úsilí a na učení jazyka potřebují více času než jednojazyčné děti. Pokud mají menšinové děti problémy ve škole, jejich příčina je většinou podobná jako v případě jednojazyčných. Jestliže mají děti problémy, pak spíše vyplývají z přetížení a z kulturních konfliktů.

Cílem navrženého projektu je poskytnout dítěti šanci získat dobré vzdělání (a s tím lepší příležitosti na pracovním trhu), schopnost analyzovat situaci vlastní skupiny ve velké společnosti a měnit ji. Pro většinu menšin je jazyk jednou z těch základních kulturních hodnot, bez kterých celá kultura zanikne. Důkladná analýza a síla, kterou dodává identifikace s vlastní skupinou a vnitřní solidarita skupiny jsou rovněž nevyhnutelnými předpoklady pro analýzu a boj proti rasizmu, namířenému proti menšinovým skupinám. Programy ochrany jazyka jsou zárukou proti násilné asimilaci, s kterou bohužel romská menšina má své historické zkušenosti. Celý tento asimilační systém některé děti samozřejmě přesvědčil, že jejich jazyk a kultura nejenže jsou bezcenné, protože se nevyskytovaly ve škole, ale rovněž, že je třeba se jich zřeknout, pokud chce člověk něčeho dosáhnout. Hovořit menšinovým jazykem tedy romštinou bylo ostudnou záležitostí, a proto se někteří Romové svého jazyka pod vlivem tohoto tlaku vzdali. Důsledkem těchto snah stejně bylo, že většina dětí ve škole neprosplávala. Učitelé si, přirozeně mysleli či pořád i dnes myslí, že tak konali či konají v zájmu dítěte. Myslí si, že problémy dětí ve škole vyplývají z nezvládnutí druhého jazyka a že nejlepší způsob, jak se naučit lépe druhý jazyk, kompenzovat jeho deficit, je zabránit dítěti hovořit vlastním mateřským jazykem a přinutit ho používat čím dál víc druhý jazyk majority. Důsledky této asimilace jsou nedožrnné, dítě nezná svou vlastní kulturu, což se promítá i do nízkého sebevědomí. I proto je důležité, aby se škola snažila pomoc těmto dětem najít cestu k tomu, aby si vážily své vlastní kultury. Podpora mateřského jazyka má svou terapeutickou hodnotu. Pokud dítěti je poskytnuto vyučování mateřského jazyka, dosáhne se tohoto: Dětem se zvýší sebevědomí, zlepši se spolupráce mezi rodiči a školou.

Je třeba, aby v České republice existovala skutečná, ne pouze teoretická možnost vyučovat i na základních školách romský jazyk včetně reálií a to prostřednictvím nepovinného či volitelného předmětu. Rozšíření sociální funkce jazyka do vyučovacího procesu by mohlo sehrát obrovskou společenskou integrativní roli. Účinná rehabilitace minoritního jazyka je jednou z důležitých podmínek pro to, aby si příslušníci minority uvědomili svou etnickou, ale i občanskou a vůbec lidskou identitu, a aby ve společnosti fungovali jako skutečně rovnoprávní jedinci. Člověk s vyřešenou identitou, který se cítí být uznaným, plnohodnotným členem společnosti, může vystupovat ve škole a posléze na pracovišti se zdravým sebevědomím.

Pokud žák ovládá svůj mateřský jazyk a zná kulturu, z níž pochází, může kladným a multikulturním způsobem rozvíjet svoji osobnost a dosáhnout pocitu sounáležitosti jak s multikulturní společností, v níž žije, tak se svojí původní kulturou. Znalost jazyka je klíčem ke komunikaci a nástrojem k rozvoji vědomosti. Pokud je žákům ve škole umožněno, aby hovořili více jazyky, budou mít lepší příležitost získat v různých předmětech i více vědomostí.

Lidé, kteří se zabývají dlouhodobě vzděláváním romských dětí, tvrdí, že se osvědčuje, když se jevy, ve kterých romské děti chybují, procvičují prostřednictvím romského jazyka. Pokud podpora prostřednictvím romštiny probíhá už od zařazení dětí do přípravného ročníku základní školy, je bariéra v interakci mezi institucí a dítětem mnohem dříve odstraňována. Tyto děti pak mnohem častěji zažívají školní úspěšnost.

Jak již bylo zmíněno, existence romštiny jako mateřského jazyka funguje jako spoj, který uzavírá zesilující zpětnou vazbu mezi podporou romštiny ve škole a školní úspěšností. Olašské děti (druhá největší subetnická skupina Romů u nás) mají ve škole potíže s českým jazykem z důvodu slabšího porozumění právě proto, že v jejich rodinách se mluví převážně romsky, ale ve škole romština podporována není. Naopak jazyková vybavenost slovenských Romů na našem území dosud není natolik zmapována, abychom se mohli uchýlit k nějakým závěrům. Proto bude v následujícím období důležité zmapovat prostřednictvím sociolingvistického výzkumu jazykovou vybavenost této skupiny. Můžeme pouze konstatovat na základě výpovědi některých slovenských Romů, že tento jazyk je stále živý, většina z nich má alespoň pasivní znalost tohoto jazyka.

Právní řád České republiky výuku romštiny naštěstí umožňuje², ale v současné době neexistují žádné standardizované učební plány, učební osnovy a ani učebnice či další didaktické materiály pro jeho výuku. Pokud by se vytvářely ve spolupráci s žáky, mohlo by se vyučování stát pro žáky zábavnějším – žáci by byli daleko silněji do výuky vtaženi a tedy mnohem více motivováni. Na některých středních školách v ČR je romský jazyk včetně reálií vyučován. Zájemci z těchto škol mají dokonce možnost vykonat z tohoto předmětu maturitní zkoušku. Na druhé straně je v současné době i nedostatek kvalifikovaných pedagogických pracovníků, kteří by mohli tuto výuku zabezpečit. Příčina této situace spočívá ze značné míry

² Listina základních práv a svobod v části třetí zaručuje právo občanům národnostních a etnickým menšin všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyce a sdružovat se v národnostních sdruženích. Evropská charta regionálních či menšinových jazyků vstoupila v platnost na základě svého článku 19 odst. 1 dne 1. března 1998. Pro Českou republiku vstupuje v platnost podle odstavce 2 téhož článku dne 1. března 2007. Česká republika prohlásila při ratifikaci Charty, že přijatá ustanovení Charty bude uplatňovat v souladu se svým ústavním pořádkem a příslušnými mezinárodními smlouvami, jimiž je vázána. Česká republika tak v souladu s Chartou prohlašuje, že za menšinové jazyky, jimiž se na jejím území hovoří a vůči kterým bude uplatňovat ustanovení části II., považuje slovenštinu, polštinu, němčinu a romštinu.

ve faktu, že romský jazyk a realie jako studijní obor na pedagogických fakultách z historických důvodů nebylo možné studovat.

Evropská komise klade mimo jiné důraz i na kvalitní vzdělání a odbornou přípravu, které jsou rozhodující pro dlouhodobou konkurenceschopnost Evropy a její schopnost vytvářet více pracovních míst i pro skupinu sociálně znevýhodněných osob včetně Romů (když budou mít Romové příležitost pracovního uplatnění na pozici učitel romského jazyka, statut romštiny se zvýší a zvýší se rovněž nepřímo i životní úroveň romské menšiny v ČR). Evropa potřebuje vysoce vzdělanou pracovní sílu, která dokáže čelit výzvám tohoto století. Na základě studie Evropské komise ve většině členských států jsou dovednosti učitelů v určitých oblastech nedostačující. Evropská komise vyzývá členské státy, aby učitelé připravili žáky na prostředí EU, které je stále více založeno na znalostech, musí vyučovat řadu nových dovedností, které často vyžadují nové výukové metody. Od učitelů se navíc čím dál častěji žádá, aby vyučovali ve třídách se žáky pocházejícími z rozličných kultur, s různými mateřskými jazyky a odlišnými úrovněmi schopností a zvláštních potřeb. Podle výsledků tematicky zaměřené inspekce Multikulturní výchova (ČŠI 2005) ředitelé škol nevědí, proč by mateřský jazyk cizinců nebo Romů měli ve škole podporovat. O výhodách takové podpory nejsou informováni. Což je i důvod, proč v tomto směru nevyvíjejí žádné kroky. Naopak zdůrazňují nezáměr Romů o jejich vlastní jazyk, aniž by si uvědomovali hlavní příčinu tohoto stavu, jímž je status romštiny u majority i romské minority, související též s nízkým sebepojetím Romů.

Prioritní osa 1 - Počáteční vzdělávání – je (mimo jiné) zaměřena na rovný přístup ke vzdělávání, uplatnitelnost absolventů škol na trhu práce, na prevenci předčasných odchodů ze vzdělávacího systému. Rovným příležitostí je jednak věnována samostatná oblast podpory 1.2, jednak jsou horizontálním tématem, tedy nástrojem, jehož prostřednictvím jsou integrovány globální a specifické cíle, a to napříč spektrem tří vertikálních priorit programu. A OP VK rovněž deklaruje podporu zvyšování kompetencí pedagogů při odstraňování bariér bránících rovnému přístupu ke vzdělávání. V OP VK je rovněž uvedeno, že OP VK je konzistentní s Národním akčním plánem sociálního začleňování na léta 2006 až 2008, jehož první prioritní cíl se zaměřuje na posílení integrace osob ohrožených sociálním vyloučením cestou odstranění znevýhodnění v přístupu ke vzdělání u dětí a mládeže pocházející se sociokulturně znevýhodněného prostředí a dětí a mládeže ohrožených sociálním vyloučením.

Rada Evropy respektive Divize jazykové politiky při Radě Evropy ve spolupráci s Evropským fórem Romů a kočovníků vyzvala v první polovině letošního roku paní ministryni školství, mládeže a tělovýchovy k implementaci Rámcové osnovy pro výuku romského jazyka, která je v souladu se Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky.

4. Podporovaná aktivita:

Prioritní osa 1, oblast podpory: 1. 2.

Podporovaná aktivita:

- Uplatňování a zlepšování organizačních forem a výuky a vyučovacích metod podporujících rovný přístup ke vzdělávání, včetně tvorby individuálních vzdělávacích plánů, využití ICT a e-learningových aplikací
- Zvyšování kompetence pedagogických pracovníků pro odstranění bariér bránících rovnému přístupu všech jedinců ke vzdělávání.

5. Cíl projektu:

- Mapování užívání romského jazyka v lokalitách, které jsou ohrožené sociální exkluzí (Výsledky z tohoto šetření budou východiskem pro realizaci tohoto projektu).

- Nabídnout pedagogickým pracovníkům možnost odborného školení o problematice vícejazyčných dětí, o přístupech k různým kulturám a o spolupráci škol a rodičů apod.
- Zabezpečit další vzdělávání pro pedagogické pracovníky v oblasti výuky romského jazyka. Zakomponovat vzdělávací modul romských reálií a úvodu do romského jazyka včetně problematiky a praktických zkušeností se vzděláváním jedinců, jejichž mateřským jazykem je romština/romský etnolect češtiny.
- Vytvořit didaktické materiály a učební texty pro děti a žáky a metodické materiály pro pedagogické pracovníky.
- Podpořit integraci sociálně znevýhodněných prostřednictvím výuky romského jazyka a reálií na školách formou nepovinného nebo volitelného předmětu popřípadě formou kroužku.
- Provést průběžné monitorování posunu ve vnímání a hodnocení výuky romského jazyka a monitorování ve vztahu ke školní úspěšnosti žáků, kteří se budou účastnit experimentální výuky romského jazyka včetně reálií včetně posouzení jazykového rozvoje žáků.
- Podpořit spolupráci pedagogických institucí s vědeckými pracovišti za účelem zabezpečení teoretických východisek pro didaktický a metodický materiál
- Podpořit zahraniční výměnu pedagogických pracovníků a žáků v oblasti výuky romského jazyka (Evropa).
- Ověřit efektivitu výuky tohoto minoritního jazyka včetně reálií.
- Zhodnotit zkušenosti a ohlasy zúčastněných pedagogických pracovníků

6. Cílová skupina:

- Zejména děti a žáci, jejichž mateřským jazykem je romština
- Rodiče sociálně znevýhodněných dětí a žáků;
- Pedagogičtí pracovníci škol a školských zařízení.

7. Výsledky a výstupy a přidaná hodnota projektu:

- Zvýšení kompetencí pedagogických pracovníků v oblasti bilingvismu.
- Zvýšení odborné kvalifikace pedagogických pracovníků v oblasti výuky romského jazyka;
- Rozšíření kompetencí asistenta pedagoga, po získání vyšší kvalifikace možnost vyučovat předmět – romský jazyk a reálie.
- Učební plány a osnovy romského jazyka a reálií.
- Didaktické a metodické materiály k výuce romského jazyka v souladu se Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky (Rada Evropy).
- Zvýšení jazykových kompetencí majoritního i mateřského jazyka prostřednictvím výuky mateřského (romského) jazyka.
- Zvýšení motivace ke vzdělávání prostřednictvím výuky romského jazyka.
- Zvýšení sebevědomí žáků.
- Zabezpečení materiálních i personálních požadavků pro uplatnění případného požadavku výuky romského jazyka a reálií v rámci volitelného či nepovinného předmětu.
- Výuka romského jazyka slouží jako prostředek k integraci.
- Evaluační nástroje.

8. Udržitelnost projektu:

Vzhledem k tomu, že budou připraveny didaktické a metodické materiály a budou zároveň odborně připraveni i pedagogičtí pracovníci, nebude zapotřebí po skončení

Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost vyčleňovat finanční prostředky nad rámec běžného výukového předmětu. Tyto materiály i zkušenosti z realizace projektu budou zveřejněny na metodickém portálu VÚP Praha. Pro další aktivity spojené s výukou romštiny a romských reálií mohou zřizovatelé škol využít nabídky Nadace – Roma Education Fund.

9. Náklady na projekt: 25 mil. Kč

10. Klíčové aktivity projektu, finanční alokace:

Samotné realizaci jednotlivých částí by měla předcházet přípravná fáze projektu. Jednotlivé kroky hlavní fáze by měly probíhat souběžně.

Fáze projektu:

I. Přípravná fáze projektu:

- Mapování užívání romského jazyka v sociálně vyloučených lokalitách v ČR a postojů mluvčích k ní
- Vytipování lokalit, kde je romský jazyk aktivně užíván pro sestavení sítě pokusného ověřování škol s výukou romského jazyka včetně reálií.
- Tvorba učebních plánů a osnov romského jazyka včetně reálií.
- Tvorba metodických materiálů na podporu výuky romského jazyka včetně reálií.

Předpokládaná finanční alokace: 5. 000 000 Kč + 4. 000 000 Kč na mapování užívání romského jazyka v sociálně vyloučených lokalitách v ČR.

II. Experimentální fáze

a) Příprava pedagogických pracovníků vyučujících romský jazyk včetně reálií

Cílové skupiny jsou:

1. Stávající asistenti pedagoga, kteří mohou získat vysokoškolské vzdělání.
2. Učitelé, kteří mohou získat oprávnění k výuce romského jazyka a literatury.

b) Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti výuky romského jazyka

- Nabídnout pedagogickým pracovníkům možnost odborného školení k problematice vícejazyčných dětí, o přístupech k různým kulturám a o spolupráci škol a rodičů (bilingvismus).
- Zabezpečit další vzdělávání pro pedagogické pracovníky v oblasti výuky romského jazyka. (Zakomponovat vzdělávací modul romských reálií a úvodu do romského jazyka včetně problematiky a praktických zkušeností do vzdělávání jedinců, jejichž mateřským jazykem je romština/romský etnolekt češtiny.)
- Tvorba nového vzdělávacího modulu.
- Zlepšení současné informovanosti pedagogických pracovníků pracujících s romskými dětmi o specifikách výukových problémů těchto dětí vycházejících z romštiny a o problematice bilingvismu.

c) Výuka romského jazyka na školách ve spolupráci s pracovišti VŠ, Muzeem romské kultury

- Podpořit integraci sociálně znevýhodněných prostřednictvím výuky romského jazyka a reálií na pokusných školách formou nepovinného nebo volitelného předmětu popřípadě formou kroužku.
- Poskytovat pravidelné rodičovské konzultace.

- Provést průběžné monitorování posunu ve vnímání a hodnocení výuky romského jazyka a monitorování ve vztahu ke školní úspěšnosti žáků, kteří se budou účastnit experimentální výuky romského jazyka a reálií včetně posouzení jazykového rozvoje žáků.
- Ve spolupráci učitelů, asistentů pedagoga, žáků, romistů a dalších odborníků v dané oblasti vydat studijní materiály.
- Podpořit zahraniční výměny pedagogických pracovníků a žáků v rámci Evropy (zvýšení motivace a získání zkušeností v oblasti výuky romského jazyka).

Předpokládaná finanční alokace: 9.000 000 Kč

III. *Evaluační fáze*

- Ověření učebních plánů a osnov předmětu romského jazyka a reálií.
- Zhodnotit zkušenosti a ohlasy zúčastněných pedagogických pracovníků
- Ověření dopadu projektu na sebevědomí, vnímání významu výuky romského jazyka a na školní úspěšnost žáků, kteří navštěvovali výuku romského jazyka a reálií včetně posouzení jazykového rozvoje žáků.

IV. *Diseminace*

- Informovat pedagogickou i rodičovskou veřejnost o projektu.

Předpokládaná finanční alokace: 1.000 000 Kč

Režie

Předpokládaná finanční alokace: 6. 000 000 Kč

11. Garant projektu: odbor 22

12. Celková doba realizace projektu: 7.5 let

13. Předpokládaný termín zahájení realizace projektu: Červenec 2008

14. Indikátory

- **Počet nově vytvořených/inovovaných produktů vedoucích ke zvyšování kvality počátečního vzdělávání a rovného přístupu ke vzdělávání - 43**
 - Učební plány a osnovy romského jazyka a reálií – (učební **plány-jazyk** 6 úrovní, reálie: 4 stupně; **učební osnovy-jazyk**: 4 úrovně, reálie: 4 stupně) ... **18**
 - Didaktické a metodické materiály k výuce romského jazyka v souladu se Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky (Rada Evropy) - (vždy učebnice, klíče, manuály pro učitele, pro slovenskou romštinu A1-B2, olašskou romštinu A1-B1 tj. **jazyk**: 12 (slovenská romština) + 9 (olašská romština), **reálie**: 3 (učebnice, manuál pro učitele, CD)) **24**
 - Sada didaktických testů: 10 témat krát 4 (slovenská romština) + 3 (olašská romština) úrovní A1-B2, A1-B1 **1**
- **Podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami začleněných do integrovaných tříd na celkovém počtu žáků nespeciálními vzdělávacími potřebami**
 - Tento indikátor je možné stanovit jen z části a to v případě dětí, žáků a studentů se zdravotním znevýhodněním a postižením. V případě dětí, žáků a studentů se sociálním znevýhodněním za současné platné legislativy nelze

stanovit. Z údajů předávaných ze školních matrik a z dokumentace škol v souladu s vyhláškou č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky (vyhláška o dokumentaci škol a školských zařízení), nelze objektivně zjistit počet dětí, žáků nebo studentů se sociálním znevýhodněním. Školy tento údaj mohou zaznamenávat, jen pokud jí ho poskytne zákonný zástupce dítěte nebo zletilý žák či student.